

Restaurarea icoanei de altar intitulată „Încoronarea Mariei” din sec. al 15-16-lea

Zsuzsanna Mara

Icoana de altar intitulată „Încoronarea Mariei” din sec. 15–16-lea, este una dintre cele mai reprezentative piese din colecția de artă religioasă a Muzeului Secuiesc al Ciucului. În literatura de specialitate este considerat a fi un obiect de artă cu totul aparte pentru patrimoniul cultural transilvănean (*foto 1*).

Relevanță și perspective în istoria artei

Descrierea iconografică a tabloului

Pictura este realizată în stilul goticului târziu, autorul lucrării fiind necunoscut. Tema icoanei prezintă încoronarea Mariei de către Sfânta Treime. Centrul compoziției este dominat de către fecioara Maria îngenunchată, cu mâinile împreunate pentru rugăciune. Ea este înveșmântată în haine de culoare violet, simbol al regalității. În spatele ei se află trei bărbați tineri, cu trăsături asemănătoare, întruchipând Sfânta Treime. Fiecare poartă câte o mantie roșie iar în mâinile lor observăm diferite obiecte cu valoare simbolică: globul, coroana și scepstrul. În jurul fecioarei stau șase îngeri înveșmântați în mantii galbene; compoziția se închide în partea inferioară prin poziționarea a doi îngeri, de-o parte și de alta a Mariei. Fundalul gravat și aurit, este bogat ornamentat cu elemente florale.

Proveniență

Originea tabloului nu este cunoscută. Câteva documente păstrate la Muzeul Secuiesc al Ciucului indică faptul că în anul 1929, istoricul-etnograf Pal Peter Domokos împreună cu preotul paroh Istvan Boga, au găsit această lucrare în podul bisericii catolice din Sândominic¹. În arhiva bisericii catolice din Sândominic s-a păstrat o scrisoare adresată de către Pal Peter Domokos preotului Istvan Boga, prin care acesta îl roaga să-i fie împrumutată icoana pentru expoziția organizată cu ocazia fondării muzeului din Ciuc, în anul 1930.

Expoziția a avut loc la Șumuleu-Ciuc, unde au fost expuse mai mult de 140 obiecte de artă și religioase. La sfârșitul expoziției, întreaga colecție de obiecte a fost donată muzeului. Cu această ocazie a fost publicat și un catalog al expoziției, icoana de altar nefiind însă menționată printre

exponate. Un alt document din anii 1520,² sub forma unui raport de muncă păstrat de către muzeu, vorbește despre curățarea umedă cu acetonă a unei icoane de altar. O altă icoană de altar medieval nu există în colecția instituției, deci, este foarte posibil ca în anul 1950, cu ocazia reînnoirii muzeului și a refacerii colecțiilor risipite³, aceasta să devină în cele din urmă proprietatea muzeului.

Analiza stilistică

Din punct de vedere stilistic, această icoană de altar este considerată de către istoricii de artă ca fiind o piesă cu totul aparte, piese similare acesteia lipsind cu desăvârșire în regiune. Se pare că formarea profesională și cunoștințele dobândite de către pictorul lucrării provin de peste hotare. Din punct de vedere stilistic, se poate observa influența școlii de pictură din Salzburg. Maniera și elaborarea detaliilor trădează o puternică influență sud-germană (cercul meșterilor Rueland Frueauf și Grossgmain).⁴ Motivele florale folosite în fundalul tabloului prezintă analogii cu cele din altarul din Spišské Podhradie⁵, Slovacia, stilul pictorului fiind similar cu cel al artiștilor menționați anterior.

În concluzie, pictorul icoanei de altar „Încoronarea Mariei”, face parte din aceeași școală de pictură a meșterului din Spišské Podhradie, păstrând totuși un stil aparte, bazat pe cunoștințele dobândite în Salzburg.⁶

Starea de conservare a lucrării înainte de restaurare

Panoul de lemn cu dimensiunile de 160×110, este compus din șapte piese de lemn fixate cu clei, fără traverse pe spatte. Versoul este uniform, se observă urme de gravare longitudinală și transversală (*foto 2*). Grosimea panoului este de 3 cm, atenuându-se către margini până la cca. 1 cm.

Din punct de vedere structural, panoul de lemn beneficiază de o rezistență mecanică bună. Stratul pictural este păstrat aproape integral pe întreaga suprafață

¹ Comuna Sândominic se află la 29 km de Miercurea Ciuc, fiind cea mai populată localitate din zona Ciucului

² „Am curățat de murdărie un tablou de altar, datat din 1520, cu acetonă.” Muzeul Secuiesc al Ciucului, 1952, dosarul anual nr. 242

³ Dénes Kovács, artist și profesor de desen este responsabil de inventarul obiectelor adunate din nou în colecția instituției. Muzeul Secuiesc al Ciucului, albumul al LXX –lea, inventariat de András Szabó

⁴ Zsuzsa Szabó: Încoronarea Mariei pe tabloul de altar din Sândominic. In: Cartea anuala a Muzeului Secuiesc al Ciucului, 2009, p. 479–500

⁵ Bratislava, Galeria Națională, nr. inv. 1029–1032

⁶ Szabó, op.cit.

a lucrării, în partea inferioară și pe margini prezentând mici desprinderi și lipsuri parțiale. În partea inferioară a picturii se observă o zonă acoperită de verniu îmbătrânit, ancrasat, precum și pete de ceară de pe urma folosirii lumânărilor, fapt ce îngreunează lizibilitatea compoziției (foto 3). Pictura prezintă mici zgârieturi, pete mate și găuri pe ambele margini – folosite cândva pentru suspendarea picturii.

Investigații și analize macroscopice

Analize cu radiații IR

Studiul în lumină infraroșu⁷ a dezvăluit desenul original de sub pictură, astfel putându-se observa diferențele între desen (schiță) și pictura originală. De exemplu, în execuția feței Mariei, liniile de schiță coincid în totalitate cu forma finală a lucrării. Același lucru se observă la realizarea celor trei bărbați și a îngerilor (foto 4). O diferență notabilă se găsește, însă la poziționarea mâinilor Mariei, pe schiță ele apărând ridicate pentru rugăciune, în timp ce în pictură, acestea sunt mult coborâte (foto 5). Cutele mantiei urmăresc, de asemenea, direcția trasată de re-poziționarea mâinilor.

Investigațiile materialului lemnos

Din investigațiile materialului lemnos⁸ reiese faptul că panoul picturii de altar este realizat din brad alb, (*Abies Alba*) (foto 6–7). Acest tip de brad este singurul din familia brazilor care nu are canale de rășină, fiind folosit, astfel, ca material pentru panouri de lemn și sculpturi (statui).

Descrierea etapelor de restaurare

Consolidarea peliculei de culoare

După investigațiile macro și microscopice, s-a realizat consolidarea peliculei de culoare în partea inferioară a tabloului (foto 8). Ca prima fază de consolidare, s-a injectat un amestec de alcool etilic și apă (în părți egale), cu rol de degresare, acest amestec ajutând în același timp penetrarea mai ușoară a consolidantului. Pentru fixarea peliculei s-a folosit clei de pește (în concentrație de 7%), încălzit în prealabil în bain-marie (foto 9). După injectarea consolidantului s-au presat desprinderile cu ajutorul spatulei flexibile, pentru crearea unei aderențe de contact, iar surplusul s-a îndepărtat cu vată umedă.

Curățarea uscată și umedă a stratului pictural

Depunerile superficiale de praf au fost îndepărtate cu o pensulă moale, de pe întreaga suprafață, iar curățarea

murdăriei aderente s-a efectuat prin metode chimice alternante cu cele mecanice. Pe baza testelor de solubilitate a fost aleasă soluția corespunzătoare de curățare, un amestec de alcool etilic, terebentină, ulei de in și câteva picături de hidroxid de amoniu (foto 10). În porțiunile unde depunerile nu au cedat la soluțiile chimice, s-a trecut la îndepărtarea mecanică cu ajutorul bisturilului (foto 11). În timpul curățării umede a stratului pictural, s-a păstrat o peliculă subțire de patină. În zonele unde stratul pictural lipsea integral, lemnul descoperit s-a curățat cu un amestec de alcool tehnic și apă distilată (1:1).

Completarea lipsurilor și integrare cromatică

Pentru completarea lipsurilor stratului pictural s-a folosit un amestec de clei de pește (3,5–7%) și praf de cretă. Completarea lacunelor s-a realizat prin chituiră stratificată. (foto 12). După uscare, zonele chituite au fost finisate cu ajutorul hârtiei abrazive de granulație fină. Integrarea cromatică s-a efectuat prin retuș diferențiat, după caz, folosindu-se culori pe bază de apă. (foto 13). În mare parte s-a folosit tehnica *trateggio*.

Lacuna de pe parte inferioară a tabloului nu s-a completat deloc, nici lipsurile mici a materialului lemnos, deoarece nu afectau lizibilitatea picturii. În timpul restaurării, pe toată suprafață s-au efectuat doar intervenții minimale.

Consolidarea tabloului

Partea inferioară a lucrării a fost consolidată cu un amestec de paraloid B72 (7–10%) dizolvat în diluant nitro, deoarece zona această prezintă o structură mecanică ușor fragilizată. Această intervenție constă în umplerea cu materialul de consolidare a cavităților materialului lemnos, îmbunătățind astfel structura mecanică a lemnului. Materialul de consolidare s-a pensulat până la saturarea materialului lemnos.

Peliculizare finală

Ca ultima etapă de restaurare, întreaga suprafață a fost pensulată cu un lac de protecție pe bază de rășină Damar. (foto 14).

Lucrarea nu era înrămată înainte de restaurare, deși prezenta urme de înrămare. Astfel, în lipsa ramei originale, s-a manufacturat o ramă specială din lemn, prevăzută în față cu plexiglas, în scopul protecției.

În prezent, lucrarea poate fi văzută în cadrul expoziției „Valori restaurate ale tezaurului sacru”, organizat de Muzeul Secuiesc al Ciucului.

Zsuzsanna Mara

Restaurator de pictură
Muzeul Secuiesc al Ciucului
530132, Miercurea Ciuc. P-ța Cetății
Tel.: +40-266-311-727
E-mail: zsuzsamara@yahoo.com

⁷ Îi mulțumesc colegului Ferenc Mihály pentru ajutor

⁸ A fost folosit microscopul optic Novex K

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Pictor necunoscut, sec. al 15–16-lea: Încoronarea Mariei, panou pictat, 160×110 cm. Muzeul Secuiesc al Ciucului, nr. inv. 189. (Înainte de restaurare)
- Foto 2.* Versoul tabloului
- Foto 3.* Depuneri de murdărie pe suprafața tabloului, detaliu
- Foto 4.* Investigații IR: mici diferențe între desen și pictură
- Foto 5.* Investigații IR: diferență notabilă între desen și pictură
- Foto 6.* Investigații microscopice ale materialului lemnos: secțiune transversală (100×)
- Foto 7.* Investigații microscopice a materialului lemnos: secțiune longitudinală (100×)
- Foto 8.* Consolidarea peliculei de culoare
- Foto 9.* Injectarea cleiului sub desprinderile stratului de culoare
- Foto 10.* Probe de curățare
- Foto 11.* Suprafață curățată pe jumătate, detaliu
- Foto 12.* Completarea lipsurilor stratului pictural
- Foto 13.* Suprafață restaurată, detaliu
- Foto 14.* Icoana de altar după restaurare